

Mit kellett megnézni Pesten 1833-ban?

Vajon milyen emlékekkel tértek haza a mi vidéki vendégeink, kik Budapestet töltötték Szent István hetét? A háborús időkre való tekintettel az idén kevesebb volt a látványosság, mint máskor, de reméljük, azért jól érezték magukat nálunk. Mindenképpen jól tették, hogy eljöttek, hogy nem felejtettek el Budapestről. Legalább új, friss színt vittek haza a fővárosi utcák életébe. Megnézték a nézivalókat. Találkoztunk velük mindenütt: villamoson, színházban, moziban, cirkuszban, múzeumban és áruházakban. A fiatalja a ligetben ráült a körhintára is, az öregebbje megivott egy-két pohár sört, hogy megtapasztalja, vajon Pesten jobb-e a sör vagy odahaza. Gyönyörködtek a kirakatokban, büjték a boltokat, nehogy vásárlás nélkül térjenek haza. Nem is volt itt semmi hiba, legfeljebb annyi, hogy ha valamilyen okosan megszerkesztett vezető-könyvecskét adnának vidéki vendégeink kezébe, talán könnyebben és hamarabb megtalálnák, amit keresnek ebben a milliófejű nagyvárosban s megtanulnák belőle: mi az, amit érdemes megnézni és mi az, amit okvetlenül meg kell nézni. Mindenesetre időt, pénzt takarít meg, kit efféle okosan megszerkesztett kis könyv vezet végig a fővárosban s ez mutatja, magyarázhatja meg, mi itt a látnivaló.

Nem is kell nagy ördögösség efféle népszerű nyelven megírni, könnyen kezelhető útmutató megszerkesztéséhez. Hiszen több mint száz esztendővel ezelőtt már nagyon ügyes kalauzások nyelven jelentek meg Pestről. Magyar nyelvű is akadt közöttük. Az egyiket *Patacsich* József városi tisztviselő, a későbbi városkapitány adta ki 1831-ben; a másik 1845-ben megjelent magyarnyelvű könyv ismeretlen szerzője munkájának ezt a címet adta: „Buda-Pest, a magyarok fővárosa. Vezérvételek és a bennszülöttek számára.” Hasznos munka mindegyik. Ellenben a maga idejében az efféle könyvek között még csak *Tekusch* Ágoston könyve volt a legkapósabb. *Der Fremde in Pesth und der Pesther in Vaterstadt* a címe és 1833-ban látott napvilágot. Nyilván azért fródott német nyelven, mert a szerzője az idegenekkel akarta megkedveltetni Pestet és a mi idegenek akkortájt még csaknem kizárólag németül beszéltek. *Tekusch* Ágoston a legmozgalmasabb időt választotta könyve megjelenítésére. Pest tulajdonképpen akkor indult el a karrier útján. Akkor kezdte leveletírói tevékenységét és akkortájt indult meg az a diadalmas küzdelem, mely ezt a várost végül is visszahódította a magyar szó számára. Egyébként akkortájt izgalmas idők lettek a világ, lázban égett egész Európa. Párizsban, Belgiumban, Lengyelországban és Olaszországban 1830-ban szinte egyszerre lobbant fel a forradalom lángja. A vihar szelét mi is megérezhük és az óvatos *Ferenc* király sietve korenázta meg Pozsonyban a trónörökösöt, ki öt év múlva *V. Ferdinánd* néven foglalta el a magyar trónt. Az 1832. év végén kezdte meg tárgyalásait az a híres országgyűlés, mely bevezetője volt a magyar reform-korszaknak. Ezen az országgyűlésen halálozta el a felső tábla, hogy üzenetét ezután magyar nyelven fogalmazza és 1833. január 26-án az első magyar üzenet csakugyan meg is érkezett az alsó táblára. A rendek azonban nem elégedtek meg ennyivel, ha-

nem arra kérték a királyt, hogy az országgyűlést tegye át Pestre és hogy az újabb király lakjék Magyarországon; a királyi válaszleiratokat és a hozandó törvényeket pedig magyar nyelven szövegezték. *Széchenyi* István fellépésének hatása már mulatkozott minden téren. A Magyar Tudós Társaság megalakult és a Petőfi Sándor utcai ma is meglévő *Trattner*-házban megkezdte működését. „A fut-

tatás a pesti gyepeken” temérdek mágnást és nagyurat csalt fel a vidékre Pestre, akik az 1827-ben megalakult Nemzeti Kaszinóban, a Kereskedő Testület *Ferenc József*-téri árkádos házában vitálták meg a világ folyását, a magyar politika időszerű kérdéseit és *Széchenyi* István reform-eszméit. *Széchenyi* különben épp Londonban járt ezidőtájt, hogy a Lánchíd építésének kérdését tanulmányozza.

Az utazás módjai

Lássuk már most, *Tekusch* Ágoston szerint mit kellett tudnia Pestről annak az idegennek, ki 1833-ban Budapestre lévett. Mindenekelőtt kioktatja, hogy nemcsak jó, de szükséges is, ha az idegen szabályszerűen kiállított útlevelet hoz magával, sőt nem árt, ha az útlevelet kívül ajánló levelekkel is ellátja magát. Kitanítja az idegent, hogy ezüst pénzzel rakja tele a zsebeit. Egyébként akkoriban kétféle forint járt Magyarországon: a konvenciósi vagy pengőforint, mely 3 ezüst huszart ért és 60 pengőkracjárt számolt. Ezenkívül volt a bécsi, vagyis váltóforint, melyet csak 24 pengőkracjára számítottak. A konvenciósi forint mai pénzben két pengő 44 fillért, a váltóforint pedig kis híján egy mai pengőt ért. De ennek is, amannak is nagyobb volt a vásárló ereje.

Részletesen foglalkozik az útmutató az utazási alkalmatosságokkal. A gőzvasutat nálunk abban az időben csak hírből ismerték. Ellenben gőzhajó már 1830. nyara óta járt a Dunán és akinek kedve volt hozzá, Bécsből egészen Zimonyig utazhatott rajta. Bécsből Pestig 12 ezüst forintba (mai pénzben 29.28 pengő) került az utazás, ha első osztályú helyre váltott jegyet az utas. De utazhatott postakocsin is, parasztszekéren is. A postakocsin való utazásnak három fajtája volt: közönséges postakocsi, mely ha bagázsát is vitt, delizsánsz volt a neve; utazhatott gyors-postával is, mely minden vasárnap, szerdán és pénteken déli egy órakor indult Budáról és — ha közbe nem jött valami — másnap este, 31 óra alatt szerencsésen meg is érkezett Bécsbe. Egy-egy utas 14 ezüst forintot és 54 krajcárt fizetett az úttért. A kedden este induló poggyászkocsi viszont csak csütörtökön ért Bécsbe. Volt „külön” posta is. Aki ezzel utazott (2 lovas kocsi) személyenként és postaállomásonként fizetett lovaspénzt: 1 konvenciósi forintot; borraavlót: 18 pengőkracjárt és kenőpénzt hájért a postamesternek: 8 pengő krajcárt. Lehetett utazni paraszt fuvarossal is; ha pedig valaki a maga kocsiján utazott s a paraszt csak a fogatát adta, ezt „gyors-paraszt”-nak hívták. A leghíresebb fuvarosok a nyergesújfalu parasztek voltak. Aki Komáromba, Győrbe, Pozsonyba vagy Bécsbe akart utazni, az a „Fehér Hajó” című fogadó előtt a Szerviták terén találta meg őket. A Kassára menő alkalmatosságok a „Veres Ökör”-nél, a Kerespesi-út elején várakoztak, a Váca menő alkalmatosságok a „Trombitás”-nál; a szegediek a Soroksári-utcában a „Veres Ház”-nál; a Temesvárra, Zomborba készülők

pedig a József-piacon a „Palyka” vagy „Kereszt” vendéglők előtt táboroztak. A postakocsik voltak a gyorsabbak és előkelőbbek, nem a paraszt-fogatok. Túláságosan kényelmes azonban sem ez, sem az nem lehetett, ámbár a gyors postakocsi szabályzatában még az is ki volt mondva, hogy „a jó készletű pipából megengedtetik a dohányzást, ha abba minden utasok meg egyeznek”. Egyébként a nagyurak a maguk négyes, ötös, vagy hatos fogatán utazgattak. Hogy azután miképpen érték célhoz, az mindig a jószerecsétől függött, mert nyáron nagy volt a por, tavasszal meg ősszel pedig kerékagyig ért a sár. Hogy az utazás ez időben nem lehetett gyerekjáték, kitetszik abból a *Haza és Külföldi Tudósítások*-ban 1839-ben megjelent cikkből is, melyben boldogan ujszólja valaki, hogy Pestről Debrecenbe régeente nyolc napig tartott az utazás, míg most (már mint 1839-ben) a cikk írója Fehérvártól négy nap alatt telte meg az utat. Büszkén teszi hozzá, hogy igaz, hogy most gyors postakocsin utazott.

De akármilyenek voltak is régen a közlekedési viszonyok, annyi bizonyos, hogy rengeteg szegény ember élt a fuvarozásból. Így aztán érthető, hogy mikor az első magyar gőzvasút engedélyezéséről tárgyalt az országgyűlés: *Deák Ferenc* kijelentette, hogy nem lelkesedik a vasúttért, mert fél, hogy el fogja venni a fuvaros-paraszt kenyérét. El is vette.

Mint minden nagyvárosnak, Pestnek is vannak fiákerai, mondja *Tekusch*. 143 bércoksi áll az idegen rendelkezésére. A pesti kocsi különbek mint a bécsiek. De káromkodni éppoly kitűnően tudnak a pesti, mint a bécsi kocsisok. A pesti fiákeresnek nemcsak a lova jobb és gyorsabb, de előkelő külsejű hintója még sétatocsizásra is fölöttébb alkalmas. Amellett olcsó is. Egy út Pestről Budára és vissza másfél bécsi forintba (1.46 mai pengő) kerül; a Várba pedig 2 bécsi forintba (1.95 P). De ez még mind semmi, mondja *Tekusch*: Omnibusza is van Pestnek. *Kratochwill* úr, a pesti Városliget bérloje 1832 július 1-én három ilyen előkelő külsejű társaskocsival lepte meg a várost. A kocsi óránként közlekednek, de csak a ligetbe és vissza. Viteldj személyenként 6 krajcár (24 és fél fillér). Állomásuk a tőzsze előtt van (a *Ferenc József*-téri régi Lloyd-ház). A fiákeres céh is állított két omnibuszt. Ha lehet, ezek még elegánsabbak, mint *Kratochwill* társaskocsijai, de azért ezek is halkrajcáros viteldjial dolgoztak.

Szállodák 1833-ban

Az idegennek természetesen lakásra is van szüksége. Akkoriban a legelsőbbrendű vendégfogadók: a „Hét választófedelemhez” címzett fogadó a Váci-utcában (ma a Corsó-mozi háza van a helyén); a „Vadászkürt” a Kishíd-utcában (Türr István-utca); a „Fehér Hajó”-hoz címzett fogadó a Hajó-utcában (Kristóf-ter 5., a Bécsi-utca helyén); a „Fekete Sas” az Újvilág-utcában (Semmelweis-utca 3., az Országos Kaszinó helyén); a „Zrinyi” az Országúton (Múzeum-körút 1., az Astoria mellett); a „Magyar Király” a Színház-terén (Dorottya-utca 2., a Futura háza helyén); a „Tigris” a Szél-utcában (V. Nádor-utca 5.); a „Két Pistoly” a Józsefvárosban (Múzeum-körút 18., a Pesti Ház Takaréka háza all. a helyén); a „Két Oroszlán” a Széna-terén (Calvin-ter 9.); a „Fehér Hattyú” a Kerespesi-úton (Rákóczi-út 4.) és a „Postakürt” az Országúton. Ime ezek voltak akkoriban a leghíresebb fogadók, s ezek közül ma már csak

a „Vadászkürt” maradt meg. A többi eltűnt. Az egykori „Tigris” fogadó kapuja fölött még ma is ott diszeleg a fából faragott tigris; a „Két Oroszlán” oégere is rajta van még az egykori fogadó rozsanó házában, csak az aranyozás kopott le róla. Azt mondja *Tekusch*, hogy ezeknél különbet alig találhatni az egész országban. Nagy előnyük, hogy mindegyiknek van kávéháza is. A lakosokak lestelek. Többnyire jó, néha pompás a bútorkészítés. Naponként és személyenként átlag 2—3 váltóforint a szoba ára; vásár idején 4—5 váltóforint. Aki hosszabb ideig marad Pesten, az bérelhet bútorközött hónapos szobát is. A kiadó lakásokról a kapukon lógó hirdetések adnak felvilágosítást. A cipő- és csizmapatisztítást azonban a háziak nem vállalják. Erre külön csizmapatisztító kell fogadni, kinek havonként másfél váltóforint jár ezért a tevékenységéért. A házmeisteri intézményt már a régiek is ismerték. Ha esti 10 óra

után a házmeister kiengedi a házból, vagy behocsátja a kapu az idegent, ezért — mondja *Tekusch*

— a házmeisternek tulajdonképpen nem jár semmi, de azért nem ajánlatos a kapupénzről megfeledkezni.

A férfiruha ára

Figyelmébe ajánlja a kis könyv az olvasónak, hogy „aki meg akar győződni róla, hogy milyen az élet szépítését és díszítését szolgáló divat és fényűzés Pesten: sétáljon végig a Váci-, Kiglyó- és Uri-utcákon, hol a pompázatos kirakatok meglepő látványa ritka élvezetet nyújt”. A pesti nő szerette a divatot és a fényűzést. 1833-ban, mikor *Tekusch* könyve megjelent, nem egészen 20 ezer 17 évesnél idősebb nő élt Pesten. Ebből 6000 szolgálótány, ki a többiek kényelméről, 210 divatárúsnő és 335 varrónő, ki a 250 női és férfiszabón kívül a nők ruházatáról gondoskodott. De meg is látszott. A pesti nőket sokan szebb-

nek és csinosabbnak tartották a bécsi nőknél. Viszont a pesti férfiak is sokat adtak a külsőre. A Kiglyó-utcában, báró *Brudern* „párisi udvar”-nak nevezett híres házában (ma a Belvárosi Takaréka palotája áll a helyén) lakott egy *Nekula* nevű szabó. Könyvében *Tekusch* leközi, hogy milyen ruhadarabokat tart raktáron *Nekula* és milyen áron adta. Ebből a kimutatásból azután azt is megtudjuk, milyen ruhát viselt 1833-ban egy pesti úr. Érdekeség okából mi is leközi, hogy ez az árjegyzéket, de a konvenciósi forintokban adott árak mellé odaírtuk a mai pénzre átszámított árakat is. Ime:

	Konvenciósi pénzben Ft. kr.	Mai pénzben P. fill.
Köpeny finom posztóból, félbáronnyal szegve	48 —	117 12
Felső kabát selyemmel és vattával bélelve	38 —	92 72
Ünnepi hosszú kabát (Geh-Rock)	35 —	85 40
Fekete frakk nadrággal	34 —	82 96
Kék frakk nadrággal	27 —	65 88
Egy pár nadrág	18 —	43 92
Báronny mellény	6 —	14 64
Nyári Geh-Rock	22 —	53 68
Egy pár nyári nadrág	6 —	14 64
Nyári frakk	16 —	39 04

Összesen

250 — 610 —

Ha már a szabó-szakmánál tartunk, nem árt megtudnunk azt sem, mibe került egy „díszmagyar”, mely áll: egy hosszú mentéből, dolmány-

ból és nadrágból. *Kostyál* *Ádám* volt akkoriban a legkeresettebb díszruha-szabó Pesten. Az ő árait adjuk tehát a következőkben:

	Konvenciósi pénzben Ft. kr.	Mai pénzben P. fill.
Hat rőf (4.66 méter) posztó a 4 rft 48 kr	28 48	70 27
44 rőf három ujnyi széles arany szegély, 44 lat a 2 rft 36 kr	114 24	279 13
13 pár vitézkötés a mentére és a dolmányra, 42 lat	113 12	276 21
150 rőf sujjás, 32 lat a 2 rft 24 kr	76 48	187 39
13 drb nagy gomb a 1 rft 36 kr	20 48	50 75
14 drb középnagyságú gomb a 42 kr	9 48	23 91
Mentekötő, 7 lat a 2 rft 42 kr	18 54	46 11
Copolyprém a mentére	80 —	195 20
Munka, hozzávaló és váltázás	100 —	244 —

Összesen

560 82 1372 97

Selyemzsinóros Zrinyi-dolmányt már 30 pengő forintért lehetett kapni; a vadászkabátok rendszerint 24 pengőforint volt az ára. És ahhoz a sok mindenféle ruhához, cicomához, lábbelihez, ami Pest 65 ezer főnyi népe ruházódásához kellett: száz csizmadia és 189 varga, 3 csatkeszítő, 14 kesztyűs, 2 himvarró, 2 aranyfonó, 7 fátlyol- és

matériaszövő, 16 gombkötő, 14 hajfodorító, 3 magyar és 12 német kalapos, 3 krepényverő, 11 posztócsináló és 6 posztónyíró, 23 rőfös, 18 posztó-, 11 vászonkereskedő, 7 galantéria-árus, 2 selymes, 8 pamut-, és 40 asszonyi ékességekkel kereskedő, 250 szabó, továbbá a fehérvarrónők és divatárusok nagy serege szállította és adta a munkát.

Hány kocma volt Pesten 1833-ban?

Az útmutató lelkére köti az idegenek, hogy a hajóhidon tilos a dohányzás. Azután kitanítja, hogy a pesti ember minden némiképpen művelt vagy tehetséges férfit „Herr von”-nak, a feleségét pedig „Frau von”-nak titulál. Magasabb állású személyek a „Gnädige Frau” vagy „Euer Gnaden” címre tartanak számot. Az egyszerű „Herr”, „Madame” vagy „Demoiselle” megszólítás gyakran aggodalmat keltene. A „Mamsel” név még a női cselédségnek sem elég megfelelő, a „Junger” megszólítás pedig csaknem teljesen kiment a divatból. Jellemző, hogy a polgári rend kialakulása idején mennyire elvárták Pesten, hogy legalább egy fokkal magasabban titulálják őket, mint dukál. Megtanuljuk *Tekusch* könyvéből, hogy legjobban konyhája van az 1832-ben megnyitott Redutnak (a mai Vigadó helyén) és a „Kaszinó”-nak a Kereskedő Testület házában (a régi Lloyd-ház); az „Arany kéz” vendéglőnek a Régi posta-utcában, meg a „Blumenstöckli”-nek. Elragadtatással beszél a Dunáról, melyen évenként tízezer hajó köt ki Pestnél. Ennek a folyónak köszönheti Pest a gazdagságát és azt, hogy kereskedelme fellendült. A hajók ki- és berakó helyei szép és változatos képet nyújtanak — meséli az útmutató. Kellemesen meglepődve mosolyog mindenki, aki e helyeket vásár-időben tekinti meg. Az emberek jóvics-menése Babel építését juttatja a néző eszébe. Majd merész fordulattal rátér a Duna vizére s azt mondja, hogy „a Duna vizének edeskes, lágy az íze, mely részben a pesti és budai árkok szennyétől, részben a folyóba dobott, szétmálló egyéb mindentelétől származik, de azért a Duna víz itallak egészséges. Hány millió ember iszik Dunavizet!”... Bár borkereskedő volt az apja, lojalpatriotizmusa rávitte *Tekusch* Ágostot, hogy mint itálnak is pro-

pagandát csináljon a Dunavíznek. A pesti ember azonban nem fogadott neki szót. A pesti ember viz helyett bort ivott, néha sört. Saját természetét is mind maga itta meg a pesti polgárság. Hétszáz kocma és a pincéket is beleszámitva körülbelül 3400 apró bormérés, csapcsék, meg ezer sörmérés oltogatta a pesti ember szomját. A Duna vizét főként mosásra és mosására használták.

Egyébként jókedvű, mulatós város volt száztiz évvel ezelőtt Pest. Szerette a hasát. Szeretett enni-inni, a férfinc pipázgatni. Játszott a lutrin, biliárdozott, ami akkoriban a haszárjátékok közé tartozott és szívesen kártyázott. Negyvenkét kávéháza volt Pestnek és mind a negyvenkettőnek volt kártyaszobája, némelyiknek több is egyből. Nyolc pesti kártyafestő műhely gyártotta számukra az ördög biblijáit.

Pápaszem

Ára 8 fillér

A MAGYAR LÉGIFORGALMI RT

értesíti az utasközönséget, hogy

szepiember elsejétől

kezdődően a bel- és külföldi légijáratok

menetrendje megváltozott!

Díjtalan menetrendet küld:

MALERT UTAZÁSI IRODA
Budapest, V., Dorottya-utca 7. sz.
Telefon 180-886.